

UDC 94(32)

**“THE TALE OF THE SAILOR ON THE SNAKE ISLAND”
(pHERMITAGE 1115): A COMMENTED TRANSLATION**

D. Ziborova

PhD (Philosophy)

Associate Professor

V. N. Karazin Kharkiv National University

4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine

d.a.ziborova@karazin.ua

ORCID: 0000-0002-0997-9388

The subject of this article is the Hermitage papyrus No. 1115. The article presents analysis of the form and composition of the text on the papyrus, and its translation into Ukrainian accompanied by comments and transliteration. This text is known as “The Story of the Shipwrecked Sailor”. This story is about a sailor stranded on a magical island as a result of a shipwreck. It is an example of the classical literature of Ancient Egypt during the Middle Kingdom. The text was written down during the Twelfth Dynasty with only one surviving copy – a hieratic papyrus discovered by V. S. Golenishchev in 1880–1881. The author of the text, its origin and general purpose remain unknown. The text reflects certain historical realities, e.g. spice expeditions to Punt, navigation in the Red Sea, the presence of copper deposits in Sinai, etc. But at the same time, in terms of formal features, this text is an example of the structure of a fairy tale: entering the Other World, encountering a magical creature (a serpent). Thus, the translation of the text is important both from the linguistic and literary points of view, and as a historical document. The article is the first academic commented translation into Ukrainian from the original language (Middle Egyptian).

© 2024 D. Ziborova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The Oriental Studies*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

Keywords: Middle Egyptian literature, magical fairytale, pHermitage 1115, “The Story of the Shipwrecked Sailor”, Twelfth Dynasty

Д. А. Зіборова

**“КАЗКА ПРО МОРЯКА НА ЗМІЙНОМУ ОСТРОВІ”
(pHERMITAGE 1115): КОМЕНТОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД**

До історії вивчення pHermitage 1115

Текст казки є одним з найдавніших та найвідоміших зараз оповідань Давнього Єгипту, що дійшли до нас. Він зберігся в єдиному екземплярі – ієратичному pHermitage 1115, відкритому В. С. Голенищевим у 1880–1881 рр.

В. С. Голенищев представив папірус у 1881 році на П’ятому міжнародному конгресі сходознавців у Берліні, доповівши про його зміст [Golénischeff 1882], але повністю текст був виданий тільки в 1906 р., коли його першу ієрогліфічну транскрипцію було зроблено А. Ерманом [Egman 1906]. Пізніше, у 1923 р., німецький текст перекладу Ермана увійшов у його “Літературу єгиптян” [Egman 1923]. У 1912 р. Голенищев запропонував і свою транскрипцію з перекладом та коментарями [Golénischeff 1912], а в 1913-му, у загальному дослідженні про папіруси Ермітажу, видав і фототипію ієратичного папірусу [Golénischeff 1913]. Наступну транскрипцію було видано А. Блекманом [Blackman 1932, 41–48], пізніше А. де Бук запропонував її переглянута версію [de Buck 1948, 100–106]. Зараз обидві ці транскрипції вважаються найбільш авторитетними в єгиптологів. Ще пізніше версію Блекмана було відкориговано Ж. Позенером [Posener 1976, 146–148]. З більш сучасних транскрипцій виділяється видана В. По [Poe 2010], яка супроводжується ієратикою і виконана з докладними коментарями.

Текст “Казки” як найбільш ранній з єгипетської літератури і до того ж написаний класичною, “зразковою” літературною середньоєгипетською мовою перекладався неодноразово. Окремо можна виділити ранні переклади А. Відеманна – німецькою [Wiedemann 1906], Г. Масперо – французькою [Maspero 1911], англійський переклад у виданні давньоєгипетської літератури Міріам Ліхтхайм [Lichtheim 1973]. З більш сучасних перекладів треба згадати англійський – Дж. Аллена [Allen 2015], грецькою мовою – А. Маравелії [Μαραβέλλα 2021], португальською – Р. Перейри та Т. да Сільви [Pereira, da Silva 2023].

Окрім деяких спроб аматорських перекладів, це перший академічний коментований переклад папірусу Ермітаж № 1115 українською [Blackman 1932, 41–48]. Переклад зроблений за ієрогліфічною транскрипцією Блекмана та фототипією ієратичного тексту у виданні В. С. Голенищева [Golenischeff 1913].

Лексичний апарат та граматичні особливості тексту папірусу аналізувалися одразу після першої публікації [Sethe 1907–1908; Gardiner 1909] і неодноразово надалі, тому ця робота присвячена не так його філологічному аналізу, як дослідженню з погляду форми, сенсу та відповідності тексту історичним реаліям.

Транслітерація

¹dd in šmsw ikr wd³ ²ib.k h3ty-^c m-k p^h.n.n ³hnw šsp hrpw ⁴hw
mnit h3tt rdi.t ⁵hr t3 rdi hk^w dw3-ntr ⁶s nb hr hpt snnw.f ⁷iswt.n ii.t
^cd.t(i) nn ⁸nhw n mš^c.n p^h.n.n ⁹p^hwy w3w3t sn.n.n ¹⁰snmwt m-k rf.n
ii.n ¹¹m htp t3.n p^h.n sw ¹²s^dm rk.n.i h3ty-^c ink šw ¹³h3w i^c tw imi
¹⁴mw hr db^c.w.k ih wšb.k ¹⁵wšd.t(w).k mdw.k n ¹⁶nsw ib.k m-^c.k wš¹⁷.b.k
nn nitit iw r3 n s ¹⁸nhm.f sw iw mdw ¹⁹f di.f t3m n.f hr ²⁰ir.k m hrt-ib.k
swr²¹.d pw dd n.k sdd.i rf ²²n.k mitt iry hpr m-^c.i ²³ds.i šm.kwi r bi3
²⁴n ity h3²⁵.kwi r w3d-wr m dpt ²⁶nt mh 120 m 3w.s mh 40 m sh²⁷.w.s
skd ¹²⁰im.s ²⁸m stp n kmt m3.sn ²⁹pt m3.sn t3 m^ck3 ³⁰ib.sn r m3w sr ³¹.
sn d^c n iit nš³².ny n hprt.f d^c pr ³³iw.n m w3d-wr tp-^c ³⁴s3^h.n t3 f3t t3w
³⁵ir.f whmyt nwyt ³⁶im.f nt mh 8 in ht h^h ³⁷n.i.s(y) ^ch^c.n dpt ³⁸mwt
ntyw im.s n sp ³⁹w^c im ^ch^c.n.i rdi.kwi ⁴⁰r iw in w3w n w3d-⁴¹wr ir.n.i
hrw 3 w^c.kwi ⁴²ib.i m snnw.i sdr.k⁴³wi m-hnw n k3p ⁴⁴n ht kni.n.i
šw ⁴⁵yt ^ch^c.n dwn.n.i rd⁴⁶.wy.i r rh dit.i m r3.i ⁴⁷gm.n.i d3bw i3⁴⁸rrwt im
i3kt nbt špst ⁴⁹k3w im hⁿ.c nk^cwt ⁵⁰šspt mi ir.t(w).s rmw ⁵¹im hⁿ.c 3pdw
nn ntt ⁵²nn st m-hnw.f ^ch^c.n ⁵³ss3.n. wi rdi.n.i r t3 ⁵⁴n wr hr ^cwy.i šdt.i
d3 ⁵⁵shpr.n.i ht ir.n.i ⁵⁶sb n sdt n ntrw ^ch^c.n s^dm.n.i ⁵⁷hrw k^ri ib.⁵⁸kwi
w3w pw ⁵⁹n w3d-wr ht^w hr gmgm ⁶⁰t3 hr mnⁿ kf.n.i ⁶¹hr.i gm.n.i
hf3w ⁶²pw iw f m iit n(i) sw ⁶³mh 30 hbswt.f wr.s ⁶⁴r mh 2 h^cw.f shrw
⁶⁵m nbw inhwy.fy m hsb^d ⁶⁶m3^c r^k sw r hnt ⁶⁷iw wp.n.f r3.f r.i iw.i
⁶⁸hr ht.i m-b3h.f ⁶⁹dd.f.n.i n-m ini tw sp sn nds ⁷⁰n-m ini tw ir wdf.⁷¹k
m dd n.i ini tw r iw pn ⁷²rdi.i rh.k tw iw.k m ss ⁷³hpr.t(i) m nty n m3t.f
iw md⁷⁴.w.k n.i nn wi hr s^dm ⁷⁵st iw.i m-b3h.k ⁷⁶hm.n.(i) wi ^ch^c.n rdi.f
wi ⁷⁷m r3.f it.f wi r st.f ⁷⁸nt sn^dm w3h.⁷⁹f wi nn dmit.i wd⁸⁰.3.kwi nn itt
im.i ⁸¹iw wp.n.f r.f r.i iw.i ⁸²hr ht.i m-b3h.f ⁸³^ch^c.n dd.n.f.n.i n-m ini
tw sp sn ⁸⁴nds n-m in(w) tw r iw pn ⁸⁵n w3d-wr nty g^s.fy m nw⁸⁶.y ^ch^c.n
wšb.n.i ⁸⁷n.f st ^cwy.i h3m ⁸⁸m-b3h.f dd.i n.f ⁸⁹ink pw h3.kwi ⁹⁰r bi3w m

wpwt⁹¹ ity m dpt nt⁹² mh 120 m 3w.s mh 40 m shw.⁹³s skdw 120 im.s
⁹⁴ m stpw n kmt⁹⁵ m3.sn pt m3.sn t3⁹⁶ m^ck3 ib.sn r m3⁹⁷w sr.sn d^c⁹⁸ n
 iit.f nšny n hprt.f⁹⁹ w^c im nb m^ck3 ib.f¹⁰⁰ nht^c f r snnw.f nn¹⁰¹ wh3 m
 hr-ib.sn d^c¹⁰² pr.(w) iw.n m w3d-wr¹⁰³ tp-^c s3h.n t3 f3t¹⁰⁴ t3w ir.f whmyt
 nwyt¹⁰⁵ im.f nt mh 8 in ht h^h¹⁰⁶ n.i s(y) ^ch^c.n dpt mwt.t(i)¹⁰⁷ ntyw im.s
 n sp w^c im¹⁰⁸ hr-hw.i m-k wi r-gs.k¹⁰⁹ ^ch^c.n in.kwi r iw pn¹¹⁰ in w3w n
 w3d-wr¹¹¹ dd.in.f n.i m snd m sp sn¹¹² nds m 3ytw hr.k¹¹³ ph.n.k wi
 m-k ntr rdi.n.f¹¹⁴ ^cnh.k in.f tw r iw pn n k3¹¹⁵ nn ntt nn st m-hnw.f
¹¹⁶ iw.f mh(w) hr nfrt nbt¹¹⁷ m-k tw r irt 3bd hr¹¹⁸ 3bd r kmt.k 3bdw 4
 m-hnw n iw pn iw¹²⁰ dpt r iit m-hnw¹²¹ skdw im.s rh.n.k¹²² šm.k
 hn^c.sn r-hnw¹²³ mwt.k m niwt.k¹²⁴ ršwy sdd dpt n.f sn ht mr¹²⁵ sdd.i rf
 n.k mitt iry hprw m iw pn¹²⁶ wn.i im.f hn^c snw.i hrdw¹²⁷ m-k3b.sn
 km.n.n hf3w 75 m¹²⁸ msw.i hn^c snw.i nn sh3.i n.k¹²⁹ s3t ktt int n.i m s3
^ch^c.n sb3¹³⁰ h3w pr.n n3 m ht m^c f hpr.n rs nn wi hn^c¹³¹ 3m.ny nn wi m
 hr-ib.sn ^ch^c.n.i mwt.kwi n.sn gm.n.i¹³² st m h3yt w^ct ir kn.n.k rwd ib.k
¹³³ mh.k kni.k m hrdw.k sn.k¹³⁴ hmt.k m3.k pr.k nfr st r ht nbt¹³⁵ ph.k
 hnw wn.k im.f¹³⁶ m k3b n snw.k wn.k rf¹³⁷ dm3.kwi hr ht.i dmi.n.i
¹³⁸ s3tw m-b3h.f dd.i rf n.k¹³⁹ sdd.i b3w.k n ity di.i s3f¹⁴⁰ m 3.k di.i int
 n.k ibi hknw¹⁴¹ iwdnb h3yt sntr n gs-pr¹⁴² shtpw ntr nb im.f sdd.i rf
 hprt¹⁴³ hr.i m m3t.n.i m-b3w.f ntr dw3.tw n.k¹⁴⁴ m niwt hft-hr knbt t3
 r-dr.f sft.i¹⁴⁵ n.k k3w m sb n sdt wšn.n.i n.k¹⁴⁶ 3pdw di.i int n.k h^cw
 3tpw¹⁴⁷ hr špssw nb n kmt mi irt n ntr mrr¹⁴⁸ rmt m t3 w3 n rh sw rmt
¹⁴⁹ ^ch^c.n sbt.n.f im.i m nn dd.n.i m nf m ib.f¹⁵⁰ dd.f n.i n wr n.k ntyw
 hprt nb sntr¹⁵¹ ink is h^hk3 pwnt ntyw n.i-imy sw¹⁵² hknw pf dd.n.k int f
 bw pw wr n iw pn¹⁵³ hpr is iwd.k tw r st tn n sp¹⁵⁴ m3.k iw pn hpr(w)
 m nwy ^ch^c.n dpt tf¹⁵⁵ ii.t(i) mi srt.n.f hnt ^ch^c.n.i šm.kwi¹⁵⁶ rdi.n(i) wi
 hr ht k3 si3.n.i ntyw m-hnw.s¹⁵⁷ ^ch^c.n šm.kwi r smit st gm.n.i sw rh(w)
 st¹⁵⁸ ^ch^c.n dd.n.f n.i snb.t(i) sp sn nds r pr.k m3.k¹⁵⁹ hrdw.k imi rn.i nfr
 m niwt.k m-k hrt.i¹⁶⁰ pw im.k¹⁶¹ ^ch^c.n rdi.n(i) wi hr ht.i wy.i h3m
 m-b3h.f¹⁶² ^ch^c.n rdi.n.f n.i sbwt m ntyw hknw iwdnb¹⁶³ h3yt tišps
 š3šh msdmt sdw¹⁶⁴ nw mm mrryt 3t nt sntr ndhyt¹⁶⁵ nt 3bw tsmw
 gwfw kyw špssw nb nfr¹⁶⁶ ^ch^c.n 3tp.n.i st r dpt tn hpr.n rdit.(i) wi hr
 ht.i¹⁶⁷ r ntr dw3 n.f ^ch^c.n dd.n.f n.i m-k tw r spr r-hnw¹⁶⁸ n 3bd 2 mh.k
 kni.k m hrdw.k rnp.y.k¹⁶⁹ m hnw krs.t(w).k ^ch^c.n h3.kwi r mryt¹⁷⁰ m
 h3w dpt tn ^ch^c.n.i hr i3š n mš^c¹⁷¹ nty m dpt tn rdi.n.i hknw hr mryt n nb
 n iw pn¹⁷² ntyw im.s r mitt iry n^ct pw ir.n.n m-hd¹⁷³ r-hnw n ity spr.n.n
 r-hnw¹⁷⁴ hr 3bd 2 mi ddt.n.f nbt ^ch^c.n k.kwi hr ity¹⁷⁵ ms.n.i n.f inw pn
 in.n.i m-hnw n iw pn¹⁷⁶ ^ch^c.n ntr dw3.n.f n.i hft-hr knbt t3 r-dr.f¹⁷⁷ ^ch^c.n

*rdi.kwi r šmsw¹⁷⁸ s3h.kwi m¹⁷⁹ tpw.f¹ m3 wi r-¹⁸⁰ s3 s3h.i t3 r-s3¹⁸¹ m3.i
dpt.n.i sdm rk¹⁸² n r.i m-k nfr sdm n rmt¹⁸³ h^c.n dd.n.f n.i m ir ikr
¹⁸⁴ hnms in-m rdit mw¹⁸⁵ n 3pd hd-t3 n sft.¹⁸⁶ f dw3 iw.f pw h3t.f¹⁸⁷ r
ph.fy mi gmyt m sš¹⁸⁸ m sš sš ikr n db^cw.f¹⁸⁹ imny s3 imn ʕ3 ʕnh(.w)
(w)d3(.w) s(nb.w)*

Переклад

«¹Сказав досвідчений супутник²:

– Хай заспокоїться ²серце твоє, пане³! Ось досягли ми ³батьківщини⁴, забитий молотом ⁴кілок причальний, кинутий ⁵на землю носовий канат, піднесені хвали та молитви богів, ⁶кожен обіймає свого ближнього. ⁷Команда наша повернулася в цілості, немає ⁸втрат серед воїнів. Досягли ми ⁹краю Вавату⁵, пройшли ми ¹⁰Сенемут⁶, і ось ми прибули ¹¹з миром. Земля наша, досягли ми її!

¹²Вислухай же мене, пане, бо я не ¹³перебільшую⁷! Омий себе, омочи ¹⁴водою пальці твої і тоді відповідай, ¹⁵коли спитають тебе. Говори з ¹⁶царем спокійно⁸, відповідай ¹⁷не запинаючись. Бо вислови людини ¹⁸рятують її, бо словами ¹⁹своїми виправдується вона. (Втім), ²⁰роби як хоче серце твоє, бо втомлює ²¹мене ця розмова з тобою. Розповім же ²²тобі про подібне, що сталося зі мною ²³самим.

¹ Можливе читання *tpw* 200, див., наприклад: [de Buck 1948].

² Текст починається з літературної “рамки”, у якій корабель експедиції повертається Нілом у Єгипет.

³ *h3tj-^c* – букв.: “той, хто попереду руки”, титул вельможі високого рангу, який є керівником експедиції [Faulkner 1991, 162; Erman, Grapow 1971, III, 25–26; Hannig 1995, 506–507].

⁴ *hnw* – букв. “всередині”, “внутрішня частина”, так могли позначати столицю, царську резиденцію, та сам Єгипет, коли йдеться про повернення на батьківщину з інших земель [Faulkner 1991, 202; Hannig 1995, 634].

⁵ *w^cw^t* – назва Північної Нубії, що межувала з Єгиптом, *phwj w^cw^t* – букв.: “край Вавату”, тобто північний кордон Вавату; це означає, що експедиція наблизилася до кордонів Єгипту [Allen 2015, 12].

⁶ *snmw^t* – острів Біге, розташований на півдні від Асуану, неподалік від о. Філе. Він першим зустрінеться тому, хто прямує в Єгипет від Вавату [Allen 2015, 12].

⁷ *ink šw h3w* – букв. “я вільний від перебільшення”.

⁸ *jb.k m^c.k* – букв.: “серце твоє в руці твоїй”, тобто “тримаючи себе в руках”.

Якось вирушив я до мідних²⁴ копалень⁹ Повелителя, спустився²⁵ я до моря¹⁰ на кораблі²⁶ завдовжки 120 ліктів¹¹, ширина його 40 ліктів,²⁷ моряків на ньому 120²⁸ добірних з Єгипту. Бачили вони²⁹ небо, бачили вони землю, відважніші³⁰ серця їхні, ніж у левів. Передбачили³¹ вони бурю, до того як прийшла вона,³² і грозу, до того як відбулася вона, (але) буря вийшла,³³ коли ми були в морі, ще не³⁴ дісталися ми землі.

Ось здійнявся вітер, і³⁵ подвоїв він хвилю³⁶ у вісім ліктів¹². Щоглою пробив³⁷ я її¹³. Тоді судно³⁸ загинуло, і всі, хто на ньому,³⁹ до єдиного, а мене викинуло⁴⁰ на острів хвилями⁴¹ моря.

Провів я три дні на самоті,⁴² (лише) серце було моїм другом.⁴³ Лежав я під покровом⁴⁴ дерев, обіймав я тінь.⁴⁵ Потім піднявся я на⁴⁶ ноги, щоб дізнатися, чи можу я щось з'їсти,⁴⁷ і знайшов я інжир та⁴⁸ виноград там, овочі усякі чудові,⁴⁹ плоди “*кау*” разом з “*некаут*”¹⁴,⁵⁰ огірки, подібні до тих, що вирощені людьми, рибу⁵¹ разом із птахами, і не було такого,⁵² чого там бракувало¹⁵.

⁵³ Наситився я та поклав на землю⁵⁴ те, що не вмістилося в руках моїх. Узяв я кресало,⁵⁵ здобув вогонь і приніс я⁵⁶ вогняну жертву богам¹⁶.

⁹ Єгиптяни видобували мідь на Синайському півострові, морські експедиції туди вирушали з порту на березі Червоного моря. Див., наприклад: [Farout 2006].

¹⁰ *w3d-wr* – букв.: “Велика зелень”, так у Єгипті називали море, як Середземне, так і Червоне [Faulkner 1991, 59; Hannig 1995, 179].

¹¹ Єгипетський лікоть – одиниця вимірювання, що налічує приблизно 50 см [Allen 2015, 16].

¹² Тобто хвиля, яка накрила корабель, була заввишки 16 ліктів, це близько 8 метрів.

¹³ Обгрунтування такого перекладу див.: [Чегодаев 2015].

¹⁴ Плоди, які є різновидами сикомори. Див.: [Faulkner 1991, 141; Hannig 1995, 874].

¹⁵ Велика кількість їжі на острові і сам її склад відсилають до заупокійного культу в Стародавньому Єгипті, де у гробницях зображували та перелічували в тексті приношення продуктів харчування, що належить робити покійному. Вважалося, що саме душа *Ka* отримує цю їжу в По-тойбіччі. Див.: [Большаков 2001].

¹⁶ Це одна з перших згадок про жертвоприношення, що звершується приватною особою без посередництва жерця. Це стало можливим саме тому, що герой опинився за межами Єгипту, у якому посередником між

Раптом почув я ⁵⁷ голос грому і подумав, ⁵⁸ що це хвиля ⁵⁹ морська. Дерева згиналися, і ⁶⁰ земля здригалася. Відкрив я ⁶¹ лице своє і побачив, що це змій, ⁶² який прийшов¹⁷ (до мене). Був він ⁶³ розміром у тридцять ліктів, борода його більш ⁶⁴ ніж два лікти, тіло його вкрите ⁶⁵ золотом, брови його з лазуриту ⁶⁶ справжнього ¹⁸, звивався він уперед.

⁶⁷ І відкрив він уста свої до мене, а я ⁶⁸ (лежав) на животі своєму перед ним, ⁶⁹ і промовив він до мене: “Хто приніс тебе, хто приніс тебе, *неджесе*¹⁹? ⁷⁰ Хто приніс тебе? Якщо zvolікаєш ⁷¹ ти, відповідаючи, хто приніс тебе на острів цей, ⁷² зроблю я так, що ти пізнаєш, як бути попелом, ⁷³ обернешся на те, що невидиме!”

“Ось промовляєш ⁷⁴ ти до мене, та я не розумію, ⁷⁵ ось я перед тобою, ⁷⁶ не тямлячи себе (від жаху)!”

Тоді взяв він мене ⁷⁷ в пашу свою та приніс у місце, ⁷⁸ де відпочивав він, там поклав ⁷⁹ мене, не зашкодивши мені. Цілим ⁸⁰ я був, неушкодженим²⁰.

⁸¹ І відкрив він уста свої до мене, а я (лежав) ⁸² на животі своєму перед ним, ⁸³ і сказав він мені: “Хто приніс тебе, хто приніс

людьми та богами був цар або від його імені жерці і ритуали були певною державною справою. Оскільки герой опинився за межами юрисдикції держави, він має змогу звернутися до богів безпосередньо. Вперше приватна ініціатива звернення до богів з’являється в Середньому царстві, а за доби Нового царства вона поступово стане нормою. Див.: [Большаков 2003, 17; Демидчик 2005, 18]). Див. докладніше: [Демидчик 2005а, 8–13].

¹⁷ Змій за багатьма ознаками належить до світу богів. Зокрема, він з’являється нібито у відповідь на приношення героєм жертви, як і належить божеству. Див., наприклад: [Goedicke 1980].

¹⁸ Змій описаний тут дуже подібно до зовнішнього вигляду бога. Наприклад, у “Книзі Небесної Корови” вигляд бога Ра описується так: *hʿw.f m nbw šm.w.f m ḥsbd m3ʿt* – “тіло його із золота, волосся його зі справжнього лазуриту” [Hornung 1997, 1].

¹⁹ *nds* (*неджес*) – термін, що не має однозначного перекладу, бо може позначати: 1. просту, “маленьку людину” в соціальному плані; 2. маленьку за розміром та віком людину, наприклад юнака; 3. воїна (див.: [Берлев 1978, 73–125]). Оскільки наш герой може бути і простолюдином, і маленьким (як порівняти зі змієм), і молодим, і воїном, термін *nds* дуже йому пасує і, як такий, що не має чіткої відповідності в українській мові, залишений без перекладу.

²⁰ *nn iʿt im.i* – букв.: “не віднято (не віднесено) нічого від мене”.

тебе, ⁸⁴ *неджесе*? Хто приніс тебе на острів цей у ⁸⁵ морі, чії береги у хвилях?”

Тоді відповів я ⁸⁷ йому так, руки свої піднісши догори²¹ ⁸⁸ перед ним, сказав я йому: ⁸⁹ “Я той, хто прямував до ⁹⁰ мідних копалень посланцем ⁹¹ Повелителя на кораблі ⁹² завдовжки 120 ліктів, 40 ліктів ширина ⁹³ його, ⁹³ моряків на ньому 120 ⁹⁴ добірних з Єгипту. ⁹⁵ Бачили вони небо, бачили вони землю, ⁹⁶ відважніші серця їхні, ніж у левів. ⁹⁷ Передбачили вони бурю, ⁹⁸ до того як прийшла вона, і грозу, до того ⁹⁹ як відбулась вона, кожен з них сміливіший ¹⁰⁰ та сильніший за іншого, і не було ¹⁰¹ неосвічених серед них. Та буря ¹⁰² прийшла, коли були ми ще в морі, ¹⁰³ до того як дісталися ми землі. Здійнявся ¹⁰⁴ вітер, подвоїв він хвилю ¹⁰⁵ у вісім ліктів. Щоглою пробив ¹⁰⁶ я її. Тоді загинуло судно, ¹⁰⁷ і з тих, хто на ньому, не врятувався ніхто, ¹⁰⁸ окрім мене. Ось дивись, я тут поряд з тобою, ¹⁰⁹ принесли мене на острів цей ¹¹⁰ хвилі морські”.

¹¹¹ Промовив він до мене: “Не бійся, не бійся, ¹¹² *неджесе*! Не ховай лице своє! ¹¹³ Досяг ти мене. Дивись, дав тобі бог ¹¹⁴ життя, приніс він тебе на острів цей *Ка*²², ¹¹⁵ і немає такого, чого б тут бракувало, ¹¹⁶ бо наповнений він усіляким добром. ¹¹⁷ Ось проведеш ти місяць ¹¹⁸ за місяцем, допоки не завершиш чотири місяці ¹¹⁹ на острові цьому, і тоді ¹²⁰ корабель прийде з дому, ¹²¹ команда на ньому, яку ти знаєш. ¹²² Попрямуєш ти з ними додому, та ¹²³ помереш ти у своєму місті²³. ¹²⁴ Як радісно розповідати про пережите, коли біда минула!

²¹ Герой казки поводитьсь зі змієм як з богом або з царем, який своєю чергою також є втіленням бога.

²² *k3 (Ka)* – один із найбільш складних за значенням термінів давньоєгипетської релігії, що перекладається як “душа”, “дух”, “життєва сила”, “двійник”, “особистість”, “привід” та ін. (див., наприклад: [Faulkner 1991, 283; Hannig 1995, 872; Большаков 2001, 13–19]). Позначає одну з частин людини, яка продовжує своє існування після смерті, для чого потребує приношень їжі та напоїв. Згадаємо, що герой казки знайшов на безлюдному острові саме таку їжу, що нагадує приношення для *Ка*. Про зв’язок *Ка* з їжею див.: [Schweitzer 1956, 18].

²³ Для давніх єгиптян “померти у своєму місті”, тобто там, де збудована їхня гробниця, було гарним побажанням, бо в такому разі вони мали надію на достойне поховання, згідно зі всіма обрядами, що гарантувало їм подальшу щасливу долю в Потойбіччі. Див. також: [Демидчик 1999, 256–258].

¹²⁵ Розповім же я тобі про подібне, що сталося на острові цьому²⁴. Був я на ньому разом із близькими, і діти ¹²⁷ серед них. Було нас ¹²⁶ 75 зміїв – ¹²⁸ дітей та родичів. Не повів я тобі ще про ¹²⁹ доньку маленьку, дану мені по молитві. Аж ось зірка ¹³⁰ впала, через це вийшло полум’я²⁵. Сталося це, коли не було мене з ¹³¹ ними, згоріли вони, коли не був я серед них. Тоді помер я через них, коли знайшов я ¹³² всі тіла їхні разом...

Якщо сміливий ти і міцне серце твоє, ¹³³ наповниш ти обійми дітьми своїми, поцілуєш ти ¹³⁴ дружину свою, побачиш ти дім свій. Прекрасніше це за все інше! ¹³⁵ Досягнеш ти батьківщини та будеш там ¹³⁶ зі своїми близькими”.

¹³⁷ Простягся я на животі своєму, торкнувся я ¹³⁸ землі перед ним та сказав йому так: ¹³⁹ “Розповім я про могутність твою Повелителю, дізнається він ¹⁴⁰ про велич твою. Зроблю я, щоб принесли до тебе *ibi*, *хекену*, ¹⁴¹ *їуденеб*²⁶, корицю та храмовий ладан, ¹⁴² якими задоволений буде усякий бог. Розповім я, що сталося ¹⁴³ зі мною, як побачив я могутність твою. Вознесуть молитви за тебе ¹⁴⁴ в місті перед радою усієї землі. Заколю я ¹⁴⁵ на твою честь биків для жертви вогняної, заріжу ¹⁴⁶ птахів. Надішлю до тебе кораблі, навантажені ¹⁴⁷ усім найкращим з Єгипту, як роблять для людинолюбного ¹⁴⁸ бога із землі далекої, невідомої людям”.

¹⁴⁹ Тоді розсміявся він з мене, бо сказав я дурницю на його думку²⁷. ¹⁵⁰ І промовив він до мене: “Небагато в тебе мирри та всякого ладану! ¹⁵¹ А я ж – володар Пунту²⁸, вся мирра в ньому

²⁴ Починається друга вставна історія, яку розповідає Змій, вона відкривається тим самим висловом, що й історія головного героя: *sdd.i rf n.k mitt iry* – “розповім же я тобі про подібне...”.

²⁵ Змій за своїм описом та історією, що він розповідає, має паралель у 108 главі Книги мертвих, де згадується змій у *Duami* на ім’я “Той-що-в-полум’ї-своєму”, який описаний так: “Є змій на вершині гори тієї, довжина його 30 ліктів, перші 8 ліктів його тіла вкриті полірованим кременієм” [Quirke 2013, 30]. Це ще раз підкреслює належність Змія до по тойбічного світу.

²⁶ Судячи з детермінативів, можна сказати, що *ibi* – це запашна олія, *ħknw* та *iwdnb* – сипучі пахощі, найімовірніше, смоли дерев на кшталт ладану. Див. також: [Allen 2015, 18].

²⁷ *m.jb.f* – букв.: “у серці його”.

²⁸ Пунт – територія Сомалі, багата на ладан та мирру, що широко використовувалися під час звершення храмових ритуалів, тому високо

моя.¹⁵² *Хекену* того, про який казав ти, що принесуть мені, багато його на цьому острові.¹⁵³ (Але) станеться так, що віддалишся ти від цього місця і ніколи (більше)¹⁵⁴ не побачиш цей острів, бо перетвориться він на хвилі²⁹.

Аж ось корабель¹⁵⁵ прийшов, як провістив він раніше. Пішов я,¹⁵⁶ заліз я на дерево високе і впізнав тих, хто був на кораблі.¹⁵⁷ Тоді пішов я, щоб розповісти йому, але побачив, що знає він про це.¹⁵⁸ Тоді сказав він мені: “Бувай здоровий, бувай здоровий, *неджесе*, на шляху до свого дому! Побачиш ти¹⁵⁹ дітей своїх! Зроби ім’я³⁰ моє славним у місті твоєму – веління¹⁶⁰ ось таке тобі”.

Тоді, впавши на живіт свій, підніс я руки догори перед ним.¹⁶¹ Ось подарував він мені вантаж мирри, *хекену*, *іуденебу*,¹⁶² кориці, камфори, рослини “*шаасех*”, підводку для очей, хвості¹⁶³ жирафів, велику груду ладану, бивні¹⁶⁴ слонів, хортів, мавп “*зүфу*” та мавп “*кіу*”, відбірного всього та прекрасного.¹⁶⁵ Тоді завантажив я це на корабель і впав я на живіт свій,¹⁶⁶ щоб славити його. І промовив він: “Ось досягнеш ти дому¹⁶⁷ через два місяці, наповниш ти обійми дітьми своїми, оновишся ти¹⁶⁸ в стінах гробниці твоєї”.

І спустився я до берега¹⁷⁰ біля корабля, і покликав я воїнів,¹⁷¹ що на ньому. Підніс хвалу я на березі володарю острова цього,¹⁷² і ті, хто на кораблі, зробили так само³¹. Поплили ми на північ,¹⁷³ до резиденції Повелителя та наблизилися до неї¹⁷⁴ за два місяці – все як і сказав він.

цінувались та часто були головною метою єгипетських експедицій [Максимов 1967].

²⁹ Дослідники намагалися встановити місце розташування Зміїного острова, пропонуючи на цю роль о. Сокотра в Індійському океані, що недалеко від Сомалі (Пунту), та о. Св. Джона, що в Червоному морі (див. докладніше: [Максимов 1967, 94–106]). Але те, що острів перетворюється на хвилі, після того як людина залишає його, ставить це місце поряд з казковими “островами блаженних”, які можна відвідати лише за певних обставин і які є потойбічними локаціями.

³⁰ *гп* – ім’я, вважалось частиною сутності людини або божества. У разі з божеством прославляння імені означає встановлення його культу.

³¹ У тексті декілька раз наголошено, що команда корабля не висаджується на острів, що знову підкреслює його особливий статус “острова Ка” як землі, пов’язаної з Потойбіччям.

Тоді увійшов я до Повелителя, ¹⁷⁵ підніс йому дари, що здобув на острові тому. ¹⁷⁶ І подякував він богу за мене перед радою усієї землі, ¹⁷⁷ був я зроблений супутником³² ¹⁷⁸ і нагороджений ¹⁷⁹ слугами його.

Подивись на мене, після того як ¹⁸⁰ досяг я землі, після того, ¹⁸¹ що зазнав я! Послухай же ¹⁸² мене, бо гарно це – слухати людей!

¹⁸³ Тоді сказав він мені: “Не вдавай із себе мудрого, ¹⁸⁴ друже! Хіба дає хтось воду ¹⁸⁵ птаху на світанку, коли заріже ¹⁸⁶ його зранку?”³³

Ось і прийшов він³⁴ від початку ¹⁸⁷ до кінця, як знайдено написаним у ¹⁸⁸ писанні писця, досконалого пальцями своїми, ¹⁸⁹ сина Імені, Імен-аа, хай буде він живий, неушкоджений, здоровий!»

Форма та історичні реалії казки

“Казка...” написана класичною середньоєгипетською мовою. Палеографічний аналіз датує її XII династією Середнього царства (XX–XVII ст. до н. е.). Автор тексту та взагалі його походження і призначення невідомі. Імовірно, цей текст був досить знаним у Давньому Єгипті, про що свідчать його цитування в більш пізніх джерелах [Allen 2008, 32–33; Simpson 1958, 50]. Текст папірусу написаний ієратичним письмом і містить як вертикальні (1–123, 177–189), так і деякі горизонтальні рядки (124–176), червоним чорнилом виділені початки нових фрагментів оповіді. Є припущення, що перша частина папірусного сувою втрачена [Bolshakov 1993, 254–259], тому його початок не повністю зрозумілий, але основний текст історії зберігся дуже добре, без значних втрат, які б утруднювали його переклад. Текст має

³² *šmsw* – букв. “супутник”, “той, хто супроводжує” [Faulkner 1991, 264; Erman, Grarow 1971, IV, 485]. Цей титул позначає посаду, що була досить високою, тут йдеться про “супутника царя”, тобто наближеного до нього.

³³ Завершення “рамки” казки, героєві відповідає керівник його експедиції. Судячи з відповіді, він не очікує нічого доброго від свого візиту до царя з рапортом про експедицію, незважаючи на розповідь головного героя про чудеса, що з ним відбулися.

³⁴ Йдеться про текст сувою. Це формула стандартного колофону, яким часто завершуються тексти. Далі йдуть відомості про писця, що створив цю копію тексту, з побажанням йому блага.

форму наративу, написаний ритмізованою прозою і містить поетичні метафори та алітерації, що може свідчити про те, що він був створений для декламування вголос.

Оповідання має всі ознаки “чарівної казки” – воно включає в себе подорож в інший світ, випробування героя, після чого він отримує дари від персонажа, що має функцію дарувальника. Чарівна казка своєю чергою є відбитком давніх обрядів ініціації [Пропп 1998], або ширше – обрядів переходу, і тому зберігає структуру таких обрядів – етапи від’єднання, проміжний, або “*межі світів*”, та приєднання [van Genneper 1960; Eliade 1965]. Ініціація мала на меті зміну соціального та психологічного статусу ініційованого, що й відбувається з головним героєм казки: він дістає статус *šmsw* – “супутника”, схвалення фараона і власних слуг, тобто посідає нове місце в соціальній ієрархії після подорожі. Сюжет історії рHermitage 1115 також відповідає структурі обрядів ініціації, що відбиваються і в чарівних казках, як пізній формі передачі цих обрядів: подорож головного героя починається з різкого розриву зі звичним середовищем (буря та кораблетроща), потім відбувається перенесення до “іншого світу” (острів Ка), що відповідає *ліменальній зоні*³⁵, де герой зазнає випробувань; кульмінацією є зустріч із чарівним помічником-дарувальником (змієм), який дає не тільки матеріальні дарунки, а й знання, мудрість (відкриває герою майбутнє), і наприкінці розповідь завершується здобуттям нового статусу, у якому герой, що повернувся додому, приєднується до спільноти.

Але водночас, як і інші давньоєгипетські казки, текст насичений алюзіями на релігійні уявлення, погляди на Потойбіччя та просякнутий образами й мотивами міфології і певною мірою розповідає про світ богів. Ознаки Потойбіччя, а не нашого світу має і Зміїний острів, що названий островом *Ка*, він зникає, перетворюючись на хвилю, після того як людина покидає його. Це має паралелі в легендах різних народів про чудесні “острови блаженних”, що з’являються за великої потреби та за певних магічних обставин і зникають, коли герой полишає їх.

Казка має стосунок і до цілком реальних явищ, зокрема в ній описано судноплавство й особливості Червоного моря. У цьому відображено історичні реалії, бо саме за часів XII династії, коли

³⁵ Див., напр.: [Abbas 2013].

був записаний текст, Єгипет значно посилив свої комерційні зв'язки з регіоном Пунт [Farout 2006, 48], який згадується в оповіді. Однією з головних цілей експедицій до Пунту було саме доставлення пахоців – ладану та мирри – для потреб храмового ритуалу, саме їх і привозить фараону герой казки.

Цікава і нелінійна композиція, яку має казка, – це три історії, вбудовані одна в одну. Герої оповідання не мають імен і названі радше за своїми функціями – це ще раз підкреслює структуру саме чарівної казки, як її описав В. Я. Пропп. Перша історія, початок якої, імовірно, втрачено, розповідає про повернення корабля торгової або військової експедиції в Єгипет. Судно повертається Нілом з Нубії, і керівник експедиції, названий тут за своїм титулом *h3tj*-^c, готується до аудієнції в царя. З невідомих нам причин результат поїздки невтішний, і *h3tj*-^c не очікує від царя схвалення. Головний герой, який залишається анонімним і названий тут також за своїм званням *šmsw*, тобто “супутник”, намагається заспокоїти його, розповідаючи історію про набагато більш невдалу експедицію і чудесний порятунок, який прийшов, коли, здавалося, вже не було жодної надії на повернення і навіть на виживання. Ця історія *šmsw* і є головним сюжетом та має типову будову чарівної казки, але в ній з'являється ще одна вставна історія, яку розповідає, щоб заспокоїти вже *šmsw*, господар Зміїного острова. Але цього разу то вже не оповідь про чудесний порятунок, а історія з трагічним кінцем, проти якої ситуація *šmsw* має здатися йому не такою безнадійною. Перша історія є літературною рамкою казки, і завершується вона, на відміну від вбудованого казкового фрагмента, досить драматично, до того ж має “відкритий фінал”, бо можливі різні його тлумачення.

Сюжет подорожі за наказом царя, але з позитивним результатом і схваленням володаря часто з'являється в біографіях вельмож, особливо за часів Середнього царства, до цього періоду належить і текст казки, який, як і вся давньоєгипетська література загалом, походить саме від таких біографій³⁶.

ЛІТЕРАТУРА

Берлев О. Д. *Общественные отношения в Египте эпохи Среднего царства*. Москва, 1978.

³⁶ Див.: [Assmann 1983].

Большаков А. О. **Человек и его Двойник. Изобразительность и мировоззрение в Египте Старого царства.** Санкт-Петербург, 2001.

Большаков А. О. Изображение и текст: два языка в древнеегипетской культуре // **Вестник древней истории.** 2003. № 4.

Демидчик А. Е. “Дал я дорогу своим ногам...” (“Рассказ Синухе” – древнейшие воспоминания эмигранта) // **Чужое: опыты преодоления. Очерки истории культуры Средиземноморья.** Москва, 1999.

Демидчик А. Е. **Безымянная пирамида. Государственная доктрина древнеегипетской Гераклеопольской монархии.** Санкт-Петербург, 2005.

Демидчик А. Е. Божье вмешательство в дела человека в древнеегипетских повествованиях Среднего царства // **Сибирь на перекрестье мировых религий: Материалы Второй межрегиональной конференции; Новосибирский государственный университет.** Новосибирск, 2005а.

Зіборова Д. Казка про моряка на Змеїному острові // **Давньоєгипетська література в українських перекладах** / ред. та упоряд. Миколи Тарасенка / Українські єгиптологічні студії. – Вип. 1. – Київ – Харків, 2022.

Максимов Е. Н. Папирус № 1115 из собрания Государственного Эрмитажа (перевод и некоторые замечания) // **Древний Египет и древняя Африка. Сборник статей, посвященный памяти академика В. В. Струве.** Москва, 1967.

Протп В. Я. **Морфология волшебной сказки. Исторические корни волшебной сказки.** Москва, 1998.

Чегодаев М. А. Три возможных реалии в “Сказке о Потерпевшем Кораблекрушение” // **Петербургские египтологические чтения. Труды Государственного Эрмитажа.** Санкт-Петербург, 2015 (в печати).

Abbas E. The Tale of the Shipwrecked Sailor and the Rite of Passage // **Journal of the American Research Center in Egypt.** 2013. Vol. 49.

Allen J. P. The Historical Inscription of Khnumhotep at Dahshur: Preliminary Report // **Bulletin of the American Schools of Oriental Research.** (November), 2008. No. 352.

Allen J. P. **Middle Egyptian Literature: Eight Literary Works of the Middle Kingdom.** Cambridge, 2015.

Assmann J. Schrift, Tod und Identität. Das Grab als Vorschule der Literatur im alten Ägypten // **Schrift und Gedächtnis. Archäologie der literarischen Kommunikation I.** Bd. 1. München, 1983.

Blackman A. The Story of the Shipwrecked Sailor // **Middle Egyptian Stories.** (Bibliotheca Aegyptiaca, T. 2). Brussels, 1932.

Bolshakov A. O. Some de visu Observations on P. Hermitage 1115 // **Journal of Egyptian Archaeology.** 1993. Vol. 79.

De Buck A. **Egyptian Readingbook.** Leiden, 1948.

Eliade M. **Rites and symbols of initiation: the mysteries of birth and rebirth.** New York, 1965.

Erman A. Die Geschichte des Schiffbrüchigen // **Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde.** 1906. Bd. 43.

Erman A. **Die Literatur der Ägypter.** Leipzig, 1923.

Erman A., Grapow H. **Wörterbuch der Aegyptischen Sprache.** Bd. I–V. Berlin, 1971.

Farout D. Des expéditions en mer rouge au début de la XIIe dynastie // **Egypte, Afrique et Orient.** 2006. T. 41.

Faulkner R. **Concise Dictionary of Middle Egyptian.** Oxford, 1991.

Gardiner A. Notes on the Tale of Shipwrecked Sailor // **Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde.** 1909. Bd. 45.

Van Gennep A. **The Rites of Passage** / trans. by M. B. Vizedom and G. L. Caffé. London, 1960.

Goedicke H. The snake in the story of the Shipwrecked Sailor // **Göttinger Miszellen.** 1980. Hft. 39.

Golénisheff W. Sur un ancien conte égyptien // **Abhandlungen und Vorträge des fünften internationalen Orientalisten-Congresses gehalten zu Berlin im September 1881.** Erste Hälfte: Abhandlungen und Vorträge der semitischen und afrikanischen Section. Berlin, 1882.

Golénisheff W. **Le conte du Naufragé.** Le Caire, 1912.

Golenishchev W. **Les papyrus hiératiques no. 1115, 1116 A et 1116 B de l'Ermitage Impérial à St.-Pétersbourg.** St. Petersburg, 1913.

Hannig R. **Grosses Handwörterbuch Ägyptisch-Deutsch: (2800–950 v. Chr.): die Sprache der Pharaonen.** Mainz, 1995.

Hornung E. **Der ägyptische Mythos von der Himmelskuh. Eine Ätiologie des Unvollkommenen** (Orbis Biblicus et Orientalis, 46). Freiburg – Göttingen, 1997.

Lichtheim M. **Ancient Egyptian literature: a book of readings**. Vol. I: The Old and Middle Kingdoms, Berkeley, 1973.

Μαραβέλια Α.-Α. **Η Ιστορία του Ναυαγίου**. Αθήνα, 2021.

Maspero G. **Les Contes populaires de l'Égypte ancienne**. Paris, 1911.

Pereira R. G. G., da Silva T. R. O Conto do Náufrago (P. Hermitage 1115) – tradução comentada // **Revista de História**. 2023. No. 182.

Poe W. **The writing of a skillful scribe: an introduction to Hieratic Middle Egyptian through the text of The Shipwrecked Sailor**. Santa Rosa, 2010.

Posener G. Notes de transcription // **Revue d'Égyptologie**. 1976. T. 28.

Quirke S. **Going out in Daylight prt m hrw, the Ancient Egyptian Book of the Dead**. London, 2013.

Schweitzer U. **Das Wesen des Ka im Diesseits und Jenseits der alten Ägypter**. (Ägyptologische Forschungen, Bd. 19). Glückstadt, Hamburg and New York, 1956.

Simpson W. K. Allusions to “The Shipwrecked Sailor” and “The Eloquent Peasant” in a Ramesside Text // **Journal of the American Oriental Society**. 1958. Vol. 78.

Sethe K. Bemerkungen zur Geschichte des Schiffsbrüchigen // **Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde**. 1907–1908. Bd. 44.

Wiedemann A. Der Schiffbrüchige // **Altägyptische Sagen und Märchen**. Leipzig. 1906.

REFERENCES

Berlev O. D. (1978), *Obshchestvennyye otnosheniya v Egipte epokhi Srednego tsarstv*, Nauka, Moscow. (In Russian).

Bol'shakov A. O. (2001), *Chelovek i ego Dvoynik. Izobrazitel'nost' i mirovozzreniye v Egipte Starogo tsarstva*, Aleteyya, Saint Petersburg. (In Russian).

Bol'shakov A. O. (2003), “Izobrazheniye i tekst: dva yazyka v drevneyegiptskoy kul'ture”, *Vestnik drevney istorii*, No. 4, pp. 3–20. (In Russian).

Demidchik A. E. (1999), “Dal ya dorogu svoim nogam...” (“Rasskaz Sinukhe’ – drevneyshiye vospominaniya emigranta”), in *Chuzhoeye: opyty preodoleniya. Ocherki istorii kul’tury Sredizemnomor’ya*, Moscow, pp. 237–58. (In Russian).

Demidchik A. E. (2005), *Bezmyannaya piramida. Gosudarstvennaya doktrina drevneyegipetskoy Gerakleopol’skoy monarkhii*, Aleteyya, Saint Petersburg. (In Russian).

Demidchik A. E. (2005a), “Bozh’ye vmeshatel’stvo v dela cheloveka v drevneyegipetskikh povestvovaniyakh Srednego tsarstva”, in *Sibir’ na perekrest’ye mirovykh religiy: Materialy Vtoroy mezhrional’noy konferentsii*, Novosibirskiy gosudarstvennyy Universitet, Novosibirsk, pp. 8–13. (In Russian).

Ziborova D. (2022), “Kazka pro moriaka na Zmeinomu ostrovi”, in M. Tarasenko (ed.), *Davnoiehypetska literatura v ukrainskykh perekladakh*, Ukrainian Egyptological Studies, Vol. 1, Vydavets Olexander Savchuk, Kyiv and Kharkiv, pp. 134–41. (In Ukrainian).

Maksimov E. N. (1967), “Papirus № 115 iz sobraniya Gosudarstvennogo Ermitazha (perevod i nekotoryye zamechaniya)”, in *Drevniy Egipet i drevnyaya Afrika. Sbornik statey, posvyashchenny pamyati akademika V. V. Struve*, Nauka, Moscow, pp. 94–106. (In Russian).

Propp V. Ya. (1998), *Morfologiya volshebnoy skazki. Istoricheskiye korni volshebnoy skazki*, Labirint, Moscow. (In Russian).

Chegodayev M. A. (2015), “Tri vozmozhnykh realii v ‘Skazke o Poterpevsheem Korablekrusheniye’”, in *Peterburzhskiy egiptologicheskiye chteniya* (Trudy Gosudarstvennogo Ermitazha), Saint Petersburg. (In print). (In Russian).

Abbas E. (2013), “The Tale of the Shipwrecked Sailor and the Rite of Passage”, *Journal of the American Research Center in Egypt*, Vol. 49, pp. 9–18.

Allen J. P. (2008), “The Historical Inscription of Khnumhotep at Dahshur: Preliminary Report”, *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, No. 352 (November), pp. 29–39.

Allen J. P. (2015), *Middle Egyptian Literature: Eight Literary Works of the Middle Kingdom*, Cambridge University Press, Cambridge.

Assmann J. (1983), “Schrift, Tod und Identität. Das Grab als Vorschule der Literatur im alten Ägypten”, in *Schrift und Gedächtnis*.

Archäologie der literarischen Kommunikation I, Bd. 1, München, pp. 64–93.

Blackman A. (1932), “The Story of the Shipwrecked Sailor”, in *Middle Egyptian Stories* (Bibliotheca Aegyptiaca, T. 2), Brussels, pp. 41–8.

Bolshakov A. O. (1993), “Some de visu Observations on P. Hermitage 1115”, *Journal of Egyptian Archaeology*, Vol. 79, pp. 254–59.

De Buck A. (1948), *Egyptian Readingbook*, Nederlandsh Archaeologisch-Philologisch Instituut voor het Nabije Oosten, Leiden.

Eliade M. (1965), *Rites and symbols of initiation: the mysteries of birth and rebirth*, Harper & Row, New York.

Erman A. (1906), “Die Geschichte des Schiffsbrüchigen”, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*, Bd. 43, pp. 1–26.

Erman A. (1923), *Die Literatur der Ägypter*, J. C. Hinrichs, Leipzig.

Erman A. and Grapow H. (eds) (1971), *Wörterbuch der Ägyptischen Sprache*, Bd. I–V, Akademie Verlag, Berlin.

Farout D. (2006), “Des expéditions en mer rouge au début de la XIIe dynastie”, *Egypte, Afrique et Orient*, T. 41, pp. 43–52.

Faulkner R. (1991), *Concise Dictionary of Middle Egyptian*, Griffith Institute, Ashmolean Museum, Oxford.

Gardiner A. (1909), “Notes on the Tale of Shipwrecked Sailor”, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*, Bd. 45, pp. 60–6.

Van Gennep A. (1960), *The Rites of Passage*, translated by Vize-dom M. B. and Caffé G. L., London.

Goedicke H. (1980), “The snake in the story of the Shipwrecked Sailor”, *Göttinger Miszellen*, Hft. 39, pp. 27–31.

Golénisheff W. (1882), “Sur un ancien conte égyptien”, *Abhandlungen und Vorträge des fünften internationalen Orientalisten-Congresses gehalten zu Berlin im September 1881. Erste Hälfte: Abhandlungen und Vorträge der semitischen und afrikanischen Section*, Berlin, pp. 100–22.

Golénisheff W. (1912), *Le conte du Naufragé* (Bibliothèque d'étude, 2), IFAO, Le Caire.

Golénisheff W. (1913), *Les papyrus hiératiques no. 1115, 1116 A et 1116 B de l'Ermitage Impérial à St.-Pétersbourg*, Manufacture des Papiers de l'État, St. Pétersbourg.

Hannig R. (1995), *Grosses Handwörterbuch Ägyptisch-Deutsch: (2800–950 v. Chr.): die Sprache der Pharaonen*, Philipp von Zabern, Mainz.

Hornung E. (1997), *Der ägyptische Mythos von der Himmelskuh: Eine Ätiologie des Unvollkommenen* (Orbis Biblicus et Orientalis, 46), Universitätsverlag and Vandenhoeck & Ruprecht, Freiburg and Göttingen.

Lichtheim M. (1973), *Ancient Egyptian literature: a book of readings*, Vol. I: The Old and Middle Kingdoms, University of California Press, Berkeley.

Maravelia A.-A. (2021), *E istoria tou Navagiou*, Ekthoseis Serapis, Athena. (In Greek).

Maspero G. (1911), *Les Contes populaires de l'Égypte ancienne*, E. Guilmoto, Éditeur, Paris.

Pereira R. G. G. and da Silva T. R. (2023), “O Conto do Náufrago (P. Hermitage 1115) – tradução comentada”, *Revista de História*, No. 182, pp. 1–91.

Poe W. (2010), *The writing of a skillful scribe: an introduction to Hieratic Middle Egyptian through the text of The Shipwrecked Sailor*, William Clay Poe (self-editor), Santa Rosa.

Posener G. (1976), “Notes de transcription”, *Revue d'Égyptologie*, T. 28, pp. 146–8.

Quirke S. (2013), *Going out in Daylight prt m hrw, the Ancient Egyptian Book of the Dead*, Golden House Publications, London.

Schweitzer U. (1956), *Das Wesen des Ka im Diesseits und Jenseits der alten Ägypte* (Ägyptologische Forschungen, Bd. 19), J. J. Augustin, Glückstadt, Hamburg & New York.

Simpson W. K. (1958), “Allusions to ‘The Shipwrecked Sailor’ and ‘The Eloquent Peasant’ in a Ramesside Text”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 78, pp. 50–1.

Sethe K. (1907–1908), “Bemerkungen zur Geschichte des Schiffbrüchigen”, *Zeitschrift für Ägyptische Sprache und Altertumskunde*, Bd. 44, pp. 80–7.

Wiedemann A. (1906), “Der Schiffbrüchige”, in *Altägyptische Sagen und Märchen*, Deutsche Verlagsactiengesellschaft, Leipzig, pp. 24–33.

Д. А. Зіборова

**“КАЗКА ПРО МОРЯКА НА ЗМІЙНОМУ ОСТРОВІ”
(PHERMITAGE 1115): КОМЕНТОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД**

Стаття присвячена папірусу Ермітаж № 1115, його аналізу з погляду форми та композиції тексту та перекладу українською мовою, що супроводжується коментарями та транслітерацією. Цей текст відомий під назвою “Про потерпілого від кораблетрощі” (“The Story of the Shipwrecked Sailor”). Ця оповідь про моряка, що в результаті кораблетрощі потрапив на чарівний острів, є прикладом класичної літератури Єгипту доби Середнього царства. Текст був записаний за часів XII династії і є лише в одному примірнику – це ієратичний папірус, що був відкритий В. С. Голенищевим у 1880–1881 рр. Автор тексту та взагалі його походження і призначення невідомі. Текст має стосунок до певних історичних реалій: експедиції в Пунт за прянощами, мореплавство Червоним морем, наявність мідних родовищ на Синаї тощо. Але водночас за формальними ознаками цей текст є прикладом структури чарівної казки: потрапляння в інший світ, зустріч із казковою істотою (змієм). Отже, переклад тексту є важливим як з позиції лінгвістики та літературознавства, так і як історичний документ. Стаття є першим академічним коментованим перекладом на українську мову з мови оригіналу (середньоєгипетської мови).

Ключові слова: середньоєгипетська література, чарівна казка, рHermitage 1115, “Про потерпілого від кораблетрощі”, XII династія

Стаття надійшла до редакції 06.08.2024